

baarheid, deelt hem op zekeren dag de gevolgen mede van hun omgang, waarop Van Gorkum haar een chèque in de hand stopt en haar wegstuurt. Hun vereeniging, zegt de auteur, had hem „wrede lusten gegeven met de opwindende bijmaak van het verbodene, als vierde hij bloedschennige hartstochten uit” (pag. 235). Geen wonder dat Dora „diep en wijdvertakt haar wortels had geslagen in zijn hart, zijn ziel, zijn vlees” (pag. 236). Ofschoon Van Gorkum zich wijsmaakt dat hij de man niet is voor spijt of berouw („Moraal vond hij een groot woord zonder andere inhoud dan een veelsoortige angst en dus niets voor hem”, pag. 11), schijnt er toch nog iets van berouw in dezen bruut „van graniet” aanwezig te zijn.

Van een vriend krijgt hij, uit dank voor een beurstip, een Afghaanschen windhond ten geschenke, Mustapha genaamd. „Toen was Mustapha gekomen. Werd zijn afkeer en schrik voor die hond niet allereerst veroorzaakt door de verbluffende manier, waarop hij<sup>1</sup> aan Dora deed denken? Dat smalle edele voorhoofd, de gratie van het harmonisch gebouwde lichaam, de bevalligheid, waarmee hij zich bewoog.... tot de geestige, glanzend bruine oogen toe?.... Het had hem van dag tot dag steeds meer verbijsterd, tot dolzinnige woede geprikkeld, tot bijgeloovige angst opgejaagd.... Had hij niet aldoor bij zijn verwarrende gesprekken met de Afghaan de schim van Dora op de achtergrond gezien?” (pag. 237). „Zag hij sindsdien niet vaak iets van Dora in de bewegingen van de hond, in zijn verdroomd kijken, in zijn achteloze gang.... en viel het

haar van zijn lange oren niet juist zo over zijn hals als dat van Dora, als zij moe en verslagen op de divan lag, nadat hij haar in schennend wraakzuchtig geweld had bezeten?....” (pag. 95).

Deze hond, die door zijn hooghartigheid en ongenaakbaarheid Van Gorkum imponeert en hem een gevoel van minderwaardigheid geeft, maakt het geweten wakker van den „granieten” kerel zonder zenuwen en zonder geweten. Soms meent men dat Van Gorkum onbewust Mustapha met zijn geweten identificeert, dus de stem van zijn geweten overdraagt op het fantastische droombeeld dat hij zich van den hooghartigen hond heeft geschapen, dan weer krijgt men den indruk dat Van Gorkum *werkelijk* spreekt met Mustapha, die hem stevig van replek dient. Dus zooals de dieren spreken in een sprookje. Maar de sfeer van het sprookje, die zoo iets geloofwaardig maakt, is in dit boek ver te zoeken. De triviale en banale taal, die de auteur in dezen roman bezigt, is wel verre van geschikt om de voorwaarden voor het geloof in zulk een wonder te scheppen. Daar Mustapha echter velerlei beweert *dat Van Gorkum onmogelijk kon weten, zelfs niet in zijn onderbewustzijn*, moet men aannemen dat de auteur ons wijs wil maken dat Mustapha reëel de gave des woords bezat en zich, onafhankelijk van zijn meester, kon uiten (zooals de hond Berganza van E. T. A. Hoffmann).

Het blijft echter bij een poging en de grove middelen waartoe de auteur in onmacht zijn toevlucht neemt, prikkelen tot verzet. We denken hierbij aan de weemoedige „grafrede” van den hond Orpheus uit de roman *Nevel* van Miguel de Unamuno, waar de

<sup>1</sup> Mustapha is n.b. een mannetje!